

HÂKÎ'NİN MANZUM KIRK HADİS'İ

Yusuf YILDIRIM*

Özet: Hz. Peygamber'e nisbet edilen ancak muhaddislerin zayıf kabul ettikleri "Ümmetimden dinle ilgili kırk hadis ezberleyen kimseyi Allah kıyamet gününde fakih ve âlim olarak haşreder." vb. bazı hadislerde belirtilen mükâfatlara ulaşmak arzusuyla kaleme alınan kırk hadis derlemeleri, Türk İslam edebiyatı şairlerinin de en çok önem verdikleri dinî türlerden biridir.

Bu makalede kimliği hakkında bilgi bulunmayan Hâkî mahlaslı bir şairin manzum kırk hadis tercümesi değerlendirilecek, ardından eserin metnine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kırk Hadis, Klasik Türk Edebiyatı, Hâkî.

Forty Poetic Hadiths of Hâkî

Abstract: The hadith attributed to the Prophet of Islam (sas) "Anyone from my ummah who memorizes forty hadiths related to religion, Allah will resurrect him among the scholars" is accepted weak by the scholars. The poets of the Turkish Islamic literature attach particular importance to the compilations of forty hadiths in order to get to rewards mentioned in the hadiths like the above.

In this article, the poetic translation of the forty hadiths compilation written by unidentified poet who has the pseudonym of Hâkî will be evaluated. In addition to this evaluation, the text of the compilation will be given.

Key Words: Forty Hadiths, Classic Turkish Literature, Hâkî.

Giriş

Klasik Türk edebiyatı müelliflerinin dinî konularla ilgili kaleme aldıkları türlerden biri de kırk hadis derlemeleridir. Tercüme veya şerh olarak yazılan kırk hadis derlemeleri manzum, mensur veya manzum-mensur karışık eserler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Hadislerden seçmeler yapılarak yazılan bu tür eserler İslâmî edebiyatlarda önemli bir yer tutmaktadır. Hz. Peygamber'in sünnetine uyma ve onu yaşatma hususunda duyarlı bir toplumun ferdi olarak klasik Türk edebiyatı şairlerinin, Hz. Peygamber'in şefaatine nail olma ve bazı hadislerde verilen müjdelere ulaşmak için kırk hadis derleme konusunda kayıtsız kalmaları düşünülemezdi. "Ümmetimden dinle

---

* Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Sivas.

ilgili kırk hadis ezberleyen kimseyi Allah kıyamet gününde fakih ve âlim olarak haşreder."¹; "Ölümünden sonra kırk hadis bırakan kimse cennette benim arkadaşımıdır."² "Ümmetimden kim sünnetle ilgili kırk hadis ezberlese, ben kıyamet günü onun şefaâtçisi ve şahidi olurum."³ gibi hadisler, muhaddisler tarafından sahih kabul edilmemesine rağmen kırk hadis derleme ve tercümelerinin ortaya çıkmasında en önemli âmil olmuştur. Bu tarz hadislerde Hz. Peygamberin şefaatine nail olmanın yanında şehidlerle haşrolma, cennete istediği kapıdan girebilme gibi müjdeler de verilmektedir. Bununla birlikte hayır dua alma ve rahmetle yâd edilme, cehennem azabından korunma, faydasız geçen zamanları telafi etme, ardından güzel bir eser bırakma, geleneği devam ettirme gibi arzular da kırk hadis geleneğinin ortaya çıkmasında etkili olan diğer sebepler arasındadır.⁴

İlk örnekleri basit derlemeler halinde II. (VIII.) yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan kırk hadisler bir yönüyle dinî, diğer yönüyle edebî, ahlakî ve içtimaî özelliklere sahip olduğu için zamanla siyer, mevlid, hilye gibi İslâmî edebiyatların temel türlerinden biri haline gelmiştir. Arap edebiyatında ilk örneği Abdullah b. Mübarek'in *Erba'ûn hadis*'inde olduğu gibi uzun süre mensur olarak kaleme alınmış, Fars ve Türk edebiyatlarında önce nazım-nesir karışık telif edilmiş, ardından tamamen manzum kırk hadisler ortaya çıkmıştır.⁵

Türk edebiyatında kırk hadis türü Arapça ve Farsça'dan yapılan tercümelemlerle başlamıştır.⁶ Türk şairler tarafından tercüme edilen bu eserlerden özellikle ikisi önemlidir. İmam Nevevî'nin (ö. 676/1277) Arapça kaleme aldığı mensur *Erba'ûn Hadîs*'i Arapça, Farsça ve Türkçe'de pekçok tercüme ve şerhi yapılan bir eserdir. Molla Câmî'nin (ö.898/1492) derlediği *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in*'i ise İran edebiyatında bu türün en güzel manzum örneği olarak kabul edilmiş; Ali Şîr Nevâî, Fuzûlî, Nâbî gibi birçok kudretli şair tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.

Türkçe'de ilk örneği 759/1358'de Mahmud b. Ali'nin kaleme aldığı *Nehcü'l-ferâdis*'idir. Türk edebiyatında kırk hadis geleneği bu ilk eserden itibaren sonraki yüzyıllarda sürekli gelişerek günümüze kadar devam etmiştir. Manzum kırk hadis tercümelerinden biri de Hâkî mahlaslı bir şaire aittir.

¹ İbn Abdilcerr, *Câmiu Beyâni'l-ilm ve Fadlih*, I, Beyrut (tarihsiz), 43-44.

² İbnü'l-Cevzî, *el-İlelü'l-Mütenâhiye*, I, Beyrut 1983, 126.

³ el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, II, 246.

⁴ Abdülkadir Karahan, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis Toplama Tercüme ve Şerhleri*, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul 1954, s. 18-25.

⁵ Abdülkadir Karahan, "Kırk Hadis", *DİA*, XXV, İstanbul 2002, s. 470.

⁶ Âlim Yıldız, "Sirâcî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas 2011, C. XV, S. 1, s. 128.

1. Eserin Müellifi Hakkında

Müellifin kimliği hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Eserin bulunduğu mecmuada da bununla ilgili herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Başlığı olmayan kırk hadisin Hâkî mahlaslı bir şaire ait olduğunu ise mukaddime-nin sonunda yer alan rubainin şu mısraından öğreniyoruz:

Du' â-yı hayr ile yâd ide bu *Hâkî*'yi luftundan

Şair tezkirelerinde Hâkî mahlasını kullanan sekiz şairin ismi zikredilmektedir. Bunlar; Candaroğullarından İsmail Bey zamanında (1443-1461) yaşadığı tahmin edilen Kastamonulu Hâkî Efendi (ö.?),⁷ II. Bâyezîd devrinde (1481-1512) öldüğü düşünülen Üsküplü Yusuf Hâkî Efendi (ö.?),⁸ Âşık Çelebi'nin kardeşi Hâkî Mehmed Şâh (ö. 946/1539),⁹ Kanunî Sultan Süleyman dönemi (1520-1566) şairlerinden Kilârî Hâkî Çelebi (ö.?)¹⁰ Yahudî asıllı Hâkî Mehmed Çelebi (ö. 1078/1667),¹¹ I. Mahmud devri (1730-1754) şairlerinden Tireli Hâkî Mustafa Efendi (ö. ?),¹² aslen İsfahanlı olan Mehmed Hâkî Efendi (ö. 1179/1766)¹³ ve Aziz Mahmud Hüdâyî türbedarı Hasan Avnî Efendi'nin oğlu Emin Hâkî Bey (ö. 1139/1921)'dir.¹⁴

Kaynaklarda ismi geçen bu şairlerin kırk hadis yazdığına dair bilgi bulunmamaktadır. Kırk hadisin bulunduğu mecmuada da bu konuda herhangi bir ipucuna rastlanmamaktadır. Bu yüzden kırk hadis müellifinin yukarıda isimleri sayılan şairlerden hangisi olduğuna dair şimdilik kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Bunlar dışında ismi tezkirelerde geçmeyen Hâkî mahlaslı başka şairlerin olabileceği de unutulmamalıdır.

⁷ Geniş bilgi için bkz. Latîfî, *Tezkiretü's-şu'ârâ*, (Haz. Rıdvan Canım), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2000, s. 243.

⁸ Geniş bilgi için bkz. Latîfî, *Tezkiretü's-şu'ârâ*, s. 243-244; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, II, s.559.

⁹ Geniş bilgi için bkz. Şemseddin Sâmî, *Kâmusu'l-a'lâm*, III, İstanbul 1891, s. 2013; Mehmed Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, (Haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatcı), Bizim Büro Yay., Ankara 2001, s. 239.

¹⁰ Tayyazâde Ahmed Atâ, *Tarih-i Atâ*, IV, İstanbul 1293, s. 117-118; Mehmed Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, s. 242.

¹¹ İsmail Belîğ, *Nuhbetü'l-âsâr*, (Haz. Abdülkerim Abdülkadiroğlu), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999, s. 70; Mustafa Safâyî Efendi, *Tezkire-i Safâyî*, (Haz. Pervin Çapan), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005, s. 173-175.

¹² Geniş bilgi için bkz. Mehmed Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, s. 242.

¹³ Geniş bilgi için bkz. Şemseddin Sâmî, *Kâmusu'l-a'lâm*, III, s. 2013; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, II, (Haz. Nuri Akbayar), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 559.

¹⁴ Geniş bilgi için bkz. İbnü'l-Emîn Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, II, (Haz. M. Kaya-han Özgül), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2000, s. 781-784.

2. Manzum Kırk Hadis

Kırk hadisin tespit edilen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Kasidecizade bölümünde bulunan 717 numaralı mecmuanın 93a-96b varakları arasındadır. Mecmuada Şemseddîn Sivâsî'nin *Kasîde-i Bürde Tercümesi* ile birlikte *Emr-i İlâhî* ve *Gülşenâbâd* isimli mesnevîleri, Derviş Şemseddîn'e ait *Dehmurg* adlı mesnevî, Veysî'nin *Vâkıanâme'si*, muhtelif konularda yazılmış fetvalar, Arapça dualar, fevâidler, tarih kıtaları ve farklı şairlere ait Arapça, Farsça ve Türkçe manzumeler de bulunmaktadır. Mecmuanın kim tarafından ve zaman yazıldığı bilinmemektedir. Ancak mecmuanın bir sayfasında (59a) Hekimoğlu Ali Paşa (1689-1758)'dan "merhum" diye bahsedilmesi mecmuanın, Paşa'nın vefatı olan 1758'den sonraki bir tarihte yazıldığına işaret eder.

Eser klasik dönem dinî metinlerinde olduğu gibi hamdele ve salve bölümlerinin de bulunduğu mensur bir mukaddime ile başlamaktadır. Bu bölüm son derece ağır bir dil ve sanatkârane bir üslupla kaleme alınmıştır. Arapça ve Farsça tamlamalarının art arda sıralandığı, mecaz ve istiarelerle yüklü bu üslubun, aktarılan konunun önüne geçtiği görülmektedir. Öyle ki cümlelerden çoğu zaman mana çıkarmak ve bazı cümleleri günümüz Türkçesine aktarmak oldukça güçtür. Hadislerin tercüme edildiği asıl bölümün aksine şairin, mukaddimede böylesine bedî bir üslup tercih etmesinde dönemin münşiyâne nesir anlayışının etkili olduğu belirtilmelidir.

Hâkî mukaddimede "*sebeb-i tesvîd-i varağa-i meşûre ve menşe'-i inşâ'-i nemeğa-i menşûre oldur ki...*" cümlesiyle başlayan bölümde eserin yazılış sebebini açıklamaktadır. Bu göre; şair bir bahar günü mutalaa ettiği bazı hadîs-i şeriflerin manasını düşündüğü bir sırada İlâhî bir ilham imdada yetişerek şaire şöyle seslenir: Ey hidayet yolunun tâlibi! Ömür sermayesini fırsat, sıhhati de ganimet bilerek vaktini heva ve heves peşinde harcamaktan vazgeç ve feragat köşesine çekilerek dünyayla tüm alakayı kes; çünkü senin için en doğru yol budur. Duyduğu bu ses şaire, Hz. Peygamber'in hadislerini tefekkür ederek kalbini masivadan arındırmasını ve bu hadislerden kırk tanesini nazma çekmesini de öğütler. Zîrâ bu, şairin dünya ve ahiret saadetine kavuşmasını sağlayacak yollardan biridir. Gayipten gelen bu sesteki etkilenen şair "*Kim benden sonrakilere benden kırk hadis naklederse âlimler zümresine yazılır ve şehîdlerle birlikte haşredilir.*"¹⁵ hadisinde müjdesi verilen mükâfata ulaşabilmek için hemen muteber hadis kitaplarını inceleyerek kırk tane hadis seçtiğini ve bunları Türkçe'ye tercüme ettiğini belirtir. Hâkî mukaddimenin "der-i tizâr" başlıklı bölümünde ise okuyuculardan kaleme aldığı eserin kusurlardan uzak olmadığını bilmelerini ve dolayısıyla yapacakları tenkitlerde insafli davranmaları gerektiğini vurgular. Şair mu-

¹⁵ İmam Suyûtî, *Câmiu'l-ehâdîs*, XXI, 480; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, X, 225.

kaddime bölümünü, eseri okuyanlardan dua talebinde bulunduğu şu rubai ile bitirmektedir:

O sulţân-ı felek-ı kadriûn kelâmı büstânından
Dirüb bir niçe gül naĥlin tuĥaf kıldum peyâmından
İrüb bûyı aĥıbbâya dimâġın tâze itdikde
Du' â-yı ĥayr ile yâd ide bu Hâkî'yi luţfundan

Görüldüğü gibi Hâkî de, bu türde yazılan diğer birçok eserde olduğu gibi, kırk hadis derleme sebebini Hz. Peygamber'e nisbet edilen ancak muhaddisler tarafından sahih kabul edilmeyen "Kim benden sonrakilere benden kırk hadis naklederse.." diye başlayan rivayete bağlamaktadır. Eserine "Ümmetimden kim sünnetimle ilgili kırk hadis ezberlerse onu şefaate edeceklerim arasına dâhil ettim." şeklindeki hadisin tercümesiyle başlaması da şairin, eserini "şefaate nail olma", "âlimlerle ve fakîhlerle haşrolma" hedefine yönelik yazdığını göstermektedir. Ancak burada dikkati çeken hususlardan biri şudur: Şair sebeb-i telif bölümünde eserini kaleme alırken "aşahĥ-ı şuhuf-ı eĥâdîsi taşaffuĥ u tefeĥĥuş ve aĥsen-i kütüb-i âşâr-ı pür-envârı tecessüs ü teĥassüs idüb" diyerek sahih ve muteber hadis kitaplarını incelediğini ve bu kitaplardan derlediği kırk hadisin tercümesini verdiğini belirtmesine rağmen eserin yazılmasına dayanak olan hadisler sahih kaynaklarda bulunmamaktadır. Bunun yanında derlenen ve tercümesi verilen hadislerden büyük bir kısmının sahih kaynaklarda geçmeyen hadislerden seçilmesi de dikkat çeken diğer bir konudur. Ayrıca eserde halk arasında hadis olarak kabul edilen ancak kaynaklarda kelâm-ı kibâr olarak nakledilen sözlerle de karşılaşmaktadır. Örneğin; yedinci hadis olan "من صبر ظفر" [sabreden zafere ulaşır.] sözü hadis olarak bilinen ancak hadis kaynaklarında geçmeyen sözlerden biridir.¹⁶

Hâkî'nin kırk hadisinde, ikisi der-kenarda olmak üzere toplam kırk iki hadisin tercümesine yer verilmiştir. Tercümede önce hadisin Arapça metni verilmiş, ardından hadisler kıtalar halinde ve Câmî, Nevâî ve Fuzûlî'nin de kırk hadis tercümelerinde kullandıkları aruzun "feilâtün mefâilün fe'ilün" kalıbıyla tercüme edilmiştir. Mukaddime bölümünün aksine burada şairin, gayet sade ve anlaşılır bir üslup kullandığı görülmektedir. Bu tür eserlerde amaç sanatkârlık gösterisinden ziyade konunun geniş halk kitlelerine aktarılması olunca şairin burada sade ve anlaşılır bir üslup benimsemesi amaca uygun bir durumdur. Mecaz ve istiarelere pek yer verilmeyen tercümelerde sanat endişesi olmaksızın halk tarafından anlaşılma ve faydalı olma düşüncesi hâkimdir. Bununla birlikte kütüphanelerde fazlaca nüshasına tesadüf edilmemesi eserin halk tarafından benimsenmediğini, takip edilmediğini ve

¹⁶ Söz bazı kaynaklarda kelâm-ı kibâr olarak nakledilmektedir. Bkz. İmam Gazzâlî, *İhyâ-i Ulûmi'd-dîn*, IV, 67.

dikkate alınmadığını göstermektedir. Şairin, dile hâkimiyeti, üslubundaki canlılık bakımından bu türde başarı göstermiş diğer kırk hadis mütercimleri arasında yer almaya hak kazandığını söylemek mümkündür. Tercümeleler, serbest tercüme ile şerh arasında bir özelliğe sahiptir.

Hâkî'nin, senetlerini hazf ederek tercüme ettiği hadislerde sabır, kanaat, fakirleri sevmek, insanlara faydalı olmak, az ve öz konuşmak, iyilerle arkadaş olmak, Allah'a şükretmek, namaz, ibadet, Allah'a itaat, cömertlik, tevazu, misafirperverlik, selam vermek, güzel konuşmak, Hz. Peygamber'e salât ve selam getirmek, dünyayı sevmemek, temizlik, adalet ve ayıpları araştırmamak gibi bir müslümanda bulunması gereken hasletler işlenmiştir. Eserde işlenen konuları bir başlık altında toplamak gerekirse, şairin genellikle amel-i salih ve güzel ahlakla ilgili hadisleri derleyerek tercüme ettiği söylenebilir.

3. Metin

Bismillâhırrâhmânırrahîm

Dürer-i gurur-i hamd u medh-i bî-kıyâs ve cevâhir-i zevâhir-i şükr-i bedî' u'l-esâs ol Hâlık u Râzık-ı cinn ü ünâs ve Mûcid ü Muħdiş-i 'aql u havâsa olsun ki; tûṭî-i lisân-ı benî nev' -i insân ve bülbül-i zebân-ı bedî' ü'l-beyân ü hoş-elhâmı kafes-i nefes-i nefis-i dehân ve çeşme-i hayât-ı sırr u nihândan hisân-ı ihsân-ı ezkâr u efkâr ile müterennim ü mütekellim ve nesâyim-i şemâyim-i taḥmîd u temcîd ile mütebessim ü mütenessim kıldı.

Bejt:

مر زبانی که نه ذکر تو کند گویا نیست   ور دلی را که تو مشهود نه گویا نیست

Nejr: Hudâyâ! Çün kelâm-ı kelîm-i bâ-kemâl سبحانک ثبت الیک ve suḥan-ı ḥüsn-i ḥabîb-i bâ-iclâl اللهم لا احصى ثناءً علیک der. Biz 'âciz u fûrû-mâye ve kâşır u kem-pâye ne dil ile medh ü şenâ ve ne zebân ile hamd ü du'â kılavuz ki lâyıḳ u râyıḳ-ı zât-ı a' lā ve fâyıḳ u şâyıḳ-ı şân-ı bālâ ola. **Bejt:**

مارا چه حد حمد و ثنای تو بود   هم حمد و ثنای تو سزای تو بود

Nejr: Kerîmâ! Bu ḥastegân-ı bâdiye-i taleb ve teşnegân-ı edviye-i şevk u şegâba 'aynü'l-ḥayât-ı beḳâ-i mebd'e ü me'al ve ser-çeşme-i zülâl-i vişâl-i bâ-iclâlüne hâdî-i reh-nümün ve nâdî-i me'mün olub reng ü jeng-i ḡamâm-ı ḡumüm-ı 'umüm ta'alluḳât-ı fâniyye ve melâl ü kelâl-ı rûsüm-i hümüm-ı temelluḳât-ı 'âdiyyeyi levḥ-i âyîne-i kulüb ve şafḥa-i dil-i pür-kürübdan mışḳal-i cezbe-i luṭfuñla müberrâ ve ḡubâr u 'işâr-ı 'ubûr-ı mürûr-ı âgyâr-dan mu'arrâ kııl. **Der-na't-i seyyid-i mümkinât ve meḫḫar-i bâhirât:** Ve leṭâyif u şerâyif-i şalavât-ı sâmiyât ü miskiyetü'l-fevehât ve nezâyif ü tarâyif-i mediḥât-ı nâmiyât ü dürriyetü'n-nefehât ki revâyih u levâyih-i müşḡin-esâsından meşâm-ı ḳudsıyân ve kâm-ı insiyân mu'aṭṭar u müneccer ve fevâyih u fevâtiḥ-i cemîle vü celîlesinden dimâḡ-ı melek ve râḡ-ı felek

mu' anber ü muhanberdür. Ve hezâr darâ' at ü istikânet ve igvâr u bî-şumâr mehânet ve istiṭâ' at ü niyâz birle 'atebe-i ṭayyibe-i ravza-i raẓiyye-i eṣref ü ekmel-i mevcûdât ve sūdde-i seniyye-i merḳad-i muṭahhar-ı elṭaf u ecmel-i maḥlûḳâta iblâḡ u irsâl ü iṣâl ü ittiṣâl olsun ki ḥil' at-i ḥilḳat-i vücûd-i pür-cûdı sırr-ı ser-efrâz-ı sa'âdet ü siyâdet-i vürûdı naṣṣ-ı لعمرک و لولاک ile tanṣîṣ ve tâc u ibtihâc-ı وما ارسلناک ile taḥṣîṣ olunub âyât-ı beyyinât-ı kâṭı' a ve berâhîn ü hücec-i sâti' a-i [94a] أنا قائد المرسلين و أنا اكرم الاولين و الآخرين و أنا سيد اولاد [94a] ile tafḍîl ü tefḥîm ü tebcîl ü ta'zîm olunmuşdur.

Bejt:

Çerâḡ-i şem' -i cem' -i enbiyâdur
 Ḥabîb ü şadr ü bedr-i evliyâdur
 Vücûdı maḥz-ı raḥmet 'ayn-ı cândur
 Şefî' -i maḥşer ü rûz-i cezâdur

Bir şâh-bâz-ı sidre-mekân-ı melek-şiyem ve sîmurḡ-âşiyân-ı felek-himemdür ki şümûl-i aḥkâm-ı 'izâm-ı ḳavîme ve şüyû' -i uşûl-i şerâyi' -i müstakîmesi âsâr-ı sübûl-i rusûl-i sâbıkayı fesh ü nesh ü mesh ve i' mâl-i kütüb ve şuḥuf-i milel ü niḥel-i sâlifeyi taşḥîf ü taḥrîf ü tezyîf itmîşdür.

Bejt:

یتیمی که تا کرده قرآن درست   کتبخانه چند ملت بشست

Der-na' t-i aşḫâb-ı sidre cenâb-ı ṭübâ lehüm ve ḥüsnü me'âb: Ve dūrûd-i semiyy-i mevdûd-i nâ-ma' dūd ve şenâ-yı seniyy-i maḥmûd-i nâ-maḥdûd âl ü ehl-i lâzımu'l-cemâl ve aşḫâb u aḥbâb-ı vâcibü'l-iclâllerine nuḳûd-i cünûd-i şunûf-i ta'zîm ve vüfûr-i vüfûd-i ulûf-i tekrîm birle müblaḡ ü mürsel olsun ki tâc-ı vehhâc-ı الا المودة فی القربى yı fâ'iz ve sümüvv-menâḳıb ü 'ulüvv-menâşıb-ı اهدیتهم اقتدیتم اهدیتهم ü câ'iz olub her biri sipihr-i sa'âdet ü hidâyet ü yaḳînüñ mâhı ve kevâkib-i bürûc u felek-ḥimâyet ü ḥirâset-i dînüñ şâhididür. " رضوان الله تعالى عليهم اجمعين و احشرنا معهم يا ارحم الراحمين بحق طه و " **Ammâ ba'd:** Sebeb-i tesvîd-i varaḳa-i meşûre ve menşe'-i inşâ'-i nemeḳa-i menşûre oldur ki; bir rûz-ı pîrûz-ı faşl-ı bahâr u evân ü ezmân-ı cûş u ḥurûş-ı cüybâr u enhârda ki seḫâb-ı bî-ḥisâb-ı raḥmet-i Raḥmân ve ḥisân-ı iḥsân-ı Ḥazret-i Mennân ile ḥiyâz u riyâz u bâḡ u râḡ-ı 'âlem-i imkân çün gülşen-i Firdevs-i cenân envâ'-ı ezhâr u eşmâr-ı bî-kerân ve ecnâs-ı envâr u eşcâr-ı bî-pâyân ile münevver ü müzehher ve nesîm-i şemîm-i elṭaf-ı ḳudret-i Yezdân ve fevâyiḡ u revâyiḡ-i a'ṭaf-ı miknet-i Sübhân ile bostân-ı müseddes-i cihân ve gülzâr-ı zemîn u zamân çün bâḡ-ı İrem cenân-ı erbâb-ı 'irfânla mu'atṭar u müneccer olmuşdı. Bu ḥâksâr-ı ḳalîlü'l-biḳdâ'a ve bî-miḳdâr-ı 'adîmü'l-istiṭâ'a kelâm-ı faşîḡ ü melîḡ-i maḥbûb-i Kirdgâr ve peyâm-ı belîḡ u bedî' -i maṭlûb-ı Ḥudâvendigâr a'nî ḥadîs-i şaḫîḡ ü şabîḡ-i meşâriḳu'l-envâr ki nûr-ı dîde-i başîret u serîret-i ulû'l-ebşâr ve sūrûr-i sîne-i bî-kîne-i aḫyâr u zevi'l-i' tibârdur, muṭâla' asına

mübâşeret ve iştiğâl, nazâr-ı başireti fehm-i mefhûm u maķâlîyle işti'âl idüb cevâhir-i zevâhir-i ħurûf u elfâz ile ħızâne-i bâl ü dürc-i dili müşerref ve dürer-i ğurer-i bedâyi'-i verâyi'-i ma'ânîsiyle ğuş-ı cānı müşennef kılub [94b] feyz ü fazl-ı zü'l-celâl ve keşf-i estâr u nesak-ı kelâm-ı ħabîb-i bâ-efdâle muntazır iken ilhâm ü ifhâm-ı İlâhî ve işâret ü beşâret-i irşâd-ı rûĥâniyet-i ħâzret-i risâlet-penâhî irişüb şürüş-i 'âlem-i ğayb-i bî-ğayb ve hâtif-i mübeşşir-i lâ-reyb-i bî-şeyb ğuş-i cāna ħiṭâb-ı müstetâb ve sem'-i cenâna nidâ-i bâ-şavâb kılub didi ki; ey şâh-râh-ı sübül-i hidâyete ṭâlib ve ṭuruk-ı rûsul-i Ĥudâ'ya râġib! şırâṭ-ı müstakîm ve menhec-i ḳavîm oldur ki; fursat-i vaḳt-i şihḫati ğanîmet ve 'ömr-i 'azîz ü bâ-ḳıymeti devlet 'add idüb, **ḳıṭ'a:**

غنيمت شمار اين گرامی نف
که بی مرغ قيمت ندارد قفس
مكن عمر ضايع به افسوس و حيف
که فرصت عزيزست والوقت سيف

Neşr: Naḳd-i evḳât-ı rûzigâr-ı bâ-i'tibâr ve mâ-ĥazar-ı ezmân-ı leyâlî vü nehârûñ hevâ vü heves-i dünyâ-yı denî-i ğaddâr ve ârâyiş u âlâyiş-i dehr-i pür-ḳahr-ı mekkâra şarf itmeyüb künc-i ferâġati genc-i bî-renc ve tüşe-i küşe-i ḳanâ'ati devlet-i bî-let bilüb, **beyt:**

'Ârife küşe mi var künc-i kanâ'atden yeg
'Âḳile tüşe mi var genc-i kanâ'atden yeg

Neşr: Ḳaṭ'-ı alâyiḳ ve hicr-i ĥalâyiḳ kılub [ḥallâl-ı] müşkilât-ı ĥaḳâyıḳ ve keşşâf-ı mu'dilât-ı deḳâyıḳ olan kelâm-ı faḫîm-i aḫadîyi tezekkür ü tefekkür ve mecellâ-yı zâhir ü bâṭın ve maḫallâ-yı bâzâr-ı kâmin olan senin-i sünen-i Aḫmedî'yi tedebbür ü tekerrür idüb ḳalb-i ḳalbi zer-i ĥâliş-vâr ve sîm-i şâf-dinâr ġill u ġiş-i mâsivâdan 'ârî ve ğubâr u 'işâr-ı ğayrdan ĥâlî ḳılasın ve eger miknet ü ḳudret ü müsâ'ade-i fikret olursa feḫva vü muġarrâ-yı kelâm-ı nefis ve ḫadîş-i pür-taḳdîs [Kim benden sonrakilere benden kırk hadis naklederse âlimler zümresine yazılır ve şehîdlerle birlikte haşredilir.]¹⁷ muḳtezâsinca ve mübteġâsinca kelimât-ı beyyinât-ı resûl ve ḫadîş-i merfû' u mevşûlden ki fûrû' u uşûl u mevrûd u ma'ḳûl u menḳûldür, ḳırḳ dâne ḫadîş-i lâzimu'l-maẓmûn ve eşer-i erba'in-i lâzibu'l-meknûn ferâyiḳ ü fevâyiḳ-i ma'nâsı 'âm ve 'avâyiḳ ü mevâyiḳ-i maġarrâsı tām olub teshîl ü tekmîl-i ṭâlibîn ve terġîb ü terhîb-i râġibîn için lisân-ı âḫir ile silk-i nazma intizâm ve 'ibâret-i 'ibret-i emâret-i diġer ile i'lâm ü ifhâm ḳılına kim dâr-ı dehr içre bâ'iş-i irtifâ' u irtikâ'-şân ve 'âlem-i 'uḳbâda mûriş-i 'ulüvv ü sümüvv-mekân olmaḳdan ĥâlî olmaya. **Beyt li-münşî'ihî:**

Dilâ ger kârûñ olan zıkr ü fikr-i ḳavl-i Peyġamber
Olasın dü-cihânda 'izzet ü rif'at ile hem-ser

¹⁷ İmam Suyûtî, *Câmiu'l-ehâdîs*, XXI, 480; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, X, 225.

Nesr: Çün gūş-i hūş bu şadâyı [95a] ısfâ ve şımâh-ı dil-i medhūş bu nidâyı ırğâ kıldı kâlib-ı fersûde tâze cân ve çeşm-i pejmürde hayât-ı cavidân bulub seyî'ât-ı mâ-mezâyı ref'e imkân ve hañî'at-ı mâ-cerâyı def'e dermân ta'alluğ u teşebbüs-i ezyâl-i aḥbâr-ı nebevî ve tevessül ü tavaşşul-i ḥibâl-i âşâr-ı Muştavavî'dür diyüb aşahḥ-ı şuhuf-ı eḥādîşî taşaffuḥ u tefeḥḥuş ve aḥsen-i kütüb-i âşâr-ı pür-envârı tecessüs ü teḥassüs idüb kırk dâne ḥadîş-i selîs-i feşâḥat-şî'âr ve eşer-i nefîs-i belâgat-vişâr ki her birinün elfâz-ı durer-bârı ve ḥurûf-ı misk-âşârı cevâhir-i zevâhir-i isti'âret ü kinâyet ile muraşşa' ve nevâdir-i 'avâdir-i teşbihât u tecnîsât ile muşanna' u müsecca' dur. **Beyt:**

سزد که گلین دیوان سرای خلد کشد   سواد نسخه او بر بیاض دیده حور

Nesr: ve medlûlât-ı cemîle ve mefhûmât-ı celîlesi hezâr nûkât-ı melîḥa ve bî-şümâr esrâr-ı şabîḥayı müştemildür. **Beyt:**

درخشنده چون مهر روشن چو ماه   معانیش در زیر حروف سیاه

ictibâ ve ıstıfâ olunub lisân-ı Türkî ile terceme olunmağ i'tibâr ve silk ü sümuḥ-ı nazm üzere olmağ ihtiyâr olundu. **Der-i'tizâr:** ammâ mubaşşırın-i çârsû-yı bâzâr-ı "kün fe-kân" ve şarrâfân-ı cevheriyân-ı dükkân-ı kevn ü mekândan terakḫub u teḥallu' ve teḥallub u teveḫḫu' olunan oldur ki; bi-ḥasbi'l-vüs'î ve imkân çehre-i muḥadderât-ı efkâr u ebkâr-ı nâ-tüvânı niḫâb-ı 'afv u aḡmâz ile pûşide kılub nâḥun-ı engüşt-i i'tirâz ile ḥırâşide kılmayalar belki nazar-ı te'emmül ü tefekkür ve başâr-ı rızâ vu tedebbür birle cesâret-i ḥasâret-i 'ibâret ve ḥalel-i zülül-i fikret olan yerleri vech-i vecih üzere tevcih u ta'bir ve te'vil ü taḫrîr u tefsîr buyurular ki sevh ü nisyân ḥaşâyîş-i zât-ı insân ve 'afv u ḡufrân ḡâyet-i nihâyet-i iḥsândur. لکل جواد کبوة و لکل عالم هفوة اللهم ارني صورة المأمول في صحيفة مرآت الحصول بالاجابة والقبول بالانبياء والرسول و اولاد البيتول. **Rubâ'i li-münşîhi:**

O sulṭân-ı felek-ḳadrün kelâmı bûstânından
Dirüb bir niçe gül naḥlîn tuḥaf kıldum peyâmından
İrüb bûyı aḥibbâya dimâḡın tâze itdikde
Du'â-yı ḥayr ile yâd ide bu Hâkî'yi luṭfundan

و بالله استعين و هو نعم المعين

1- من حفظ من امتي اربعين حديثا من سنتي ادخلته في شفاعتي¹⁸

[Ümmetimden kim sünnetimle ilgili kırk hadis ezberlerse onu şefa'at edeceklerim arasına dâhil ettim.]

Zübde-i enbiyâ vü şadr-ı şafâ
Ḳıdve-i evliyâ vü ehl-i vefâ

¹⁸ Bu hadisin farklı rivayetleri için bkz. İbn Asâkir, *Mu'cemü's-şuyûh*, I, 164; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, X, 158. (Bu ve bundan sonraki hadislerin kaynakları için Şamile adlı programdan istifade edilmiştir.)

Dāḥil idem şefā' atime didi
Ḥāfız-ı çihl ḥadīsi rüz-i cezā

2- من ضيع سنتى حرمت عليه شفاعتى¹⁹

[Kim benim sünnetimi zâyi ederse şefaati ona haram kılınmıştır.]

Sünnetine Ḥabīb-i Raḥmān' uñ
Ṭālīb ü rāğīb it dil ü cānuñ
Cehd idüp zâyi' itme farz u sünen
Tā şeffi' ola yâri Mevlā' nuñ

[95b]

3- عيلكم بمجالسة العلماء و استماع الحكماء²⁰

[Âlimlerle oturmaktan ve hikmet sahibi olanları dinlemekten ayrılmayınız/
kopmayınız.]

Eyle taḥşil-i ma' rifet yüri var
Tā bilince çalıışıl leyl ü nehār
' Ulemā meclisinden olma ba' id
Güş idüp ' ilm ü hikmet ol bīdār

4- ان من موجبات المغفرة بذل السلام و حسن الكلام²¹

[Bağışlanmanın gereklerinden biri de bol bol selam vermek ve güzel ko-
nuşmaktır.]

Ḥande-rüy eyle ḥāşş u ' āma müdām
Luṭf ile eylegil selām u kelām
Mücib-i mağfired-derā-yı dil çün
Kelimāt-ı laṭif ü bezl-i selām

5- عز من قنع ذل من طمع²²

[Kanaat eden aziz oldu, tamah eden zelil oldu.]

Ṭālīb-i ' izz ü cāh isen her bār
Kıl kanā' at dü-kevne şāh ol var
Zillete düşmeyem dir isen ger
Tama' -ı ḥāmı terk idin ey yār

¹⁹ İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, II, 183.

²⁰ Alûsî, *Rûhu'l-ma'anî*, III, 41. (Hz. Peygamber bunu Hz. Lokman'ın sözü olarak naklediyor.)

²¹ Taberânî, *Mu'cemü'l-kebîr*, XXII, 180; İmam Kuzâî, *Müsned-i Şihâb*, II, 180; Suyûtî, *Cem'u'l-cevâmi'*, I, 8117; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, IX, 116.

²² İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, I, 128; İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye fi Garîbi'l-eser*, IV, 190.

6- عز الدنيا بالمال و عز الآخرة بالأعمال²³

[Dünyadaki izzet mal ile; ahiretteki izzet ise ameller ile elde edilir.]

‘İzz-i dünyâ māl ü cāh iledür
Terk it anı ki meyli cāhiledür
‘Amel ü zühd ü ‘ilm ü hılme dürüş
‘Ahiret ‘izzî çün kemāl iledür

7- من صبر ظفر²⁴

[Kim sabrederse zafere erer.]

Diler isen kim olasın mağfūr
Hulq-ı Hâkî ile it dilüñ ma‘ mūr
Şābir ü kâni‘ ol hemîşe şekūr
Tâ olasın muzaffer ü manşūr

8- الضيف اذا نزل نزل برزقه و اذا خرج خرج بذنوب اهله²⁵

[Misafir, geldiğinde rızkı ile gelir ve giderken ev ahalisinin günahlarını da götürür.]

‘İzzet it gelse hāneñe mihmān
Rızqını çün anuñ virür Yezdān
İt ri‘āyet olunca rāha revān
Maḥv ide tā zünūbuñı Ğufrān

9- التانى من الرحمن و العجلة من الشيطان²⁶

[Teenni Rahmān’dan, acele şeytandandır.]

Besmeyleyle te’enni eyle müdām
Başla her kāra tā ki ola tamām
Olma ta‘cıl işinde tā Şeyṭān
Mekr ü telbis eyleye saña dām

10- عليكم بطيب الكلام و اطعام الطعام²⁷

[Özlü konuşmak ve insanları doyurmak sizin üzerinize görevdir.]

²³ Kaynaklarda Hz. Ömer’in sözü olarak geçmektedir. Bkz. Muhammed b. Allān es-Sıddıkî, *Delilü’l-fâlihîn*, II, 337.

²⁴ Kaynağı bulunamayan bu hadis bazı kaynaklarda kelam-ı kibar olarak geçmektedir. Bkz. İmam Gazzâlî, *İhyâ-i Ulûmî’-d-dîn*, IV, 67; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihü’l-gayb*, XXVI, 188.

²⁵ Hadisin farklı rivayeti için bkz. İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûhu’l-beyân*, III, 59.

²⁶ Hadisin farklı rivayetleri için bkz. Tirmizi, “Birr”, 66; Ebu Ya’lâ, *Müsned*, VII, 247; Beyhakî, *Şu’abu’l-îmân*, IV, 89.

²⁷ Hadisin farklı rivayetleri için bkz. İmam Suyûtî, *Câmiu’l-ehâdis*, XIV, 266; Müttakî el-Hindî, *Kenzü’l-ummâl*, XV, 825.

Hoş zebân ol hemîşe kavli melîh
 Olasın tâ huzûr-ı Hak'da şabîh
 Toyurub her fakîri gözle cerîh
 Tâ ki cāyuñ cinân ola çü Mesîh

11- من كان في حاجة أخيه كان الله في حاجته²⁸

[Kim bir kardeşinin ihtiyacını giderirse Allah da onun ihtiyacını giderir.]

Dest-res ol hâlâyıka ey yâr
 Tâ olasın cihânda ber-hurdâr
 Eyle muhtâc olana luğ ile kâr
 Bitüre hâcetüñi tâ Ğaffâr

12- من تواضع رفعه الله و من تكبر وضعه الله²⁹

[Kim tevazu gösterirse Allah onu yüceltir, kim bôbürlenirse Allah onu alçaltır.]

Luğ idüp halka kıl tevâzu^ç kâr
 Tâ ki kadriñ refî^ç ide Ğaffâr
 Hod-nümâ olma^ç aceb kibr idüben
 Tâ ki şānuñ vażî^ç ide Ğahhâr

13- الحذر لا يدفع القدر³⁰

[Korkaklık, kaderden [olacaklardan] kurtarmaz.]

Râzı iseñ kazāya gel ser ver
 Ğıl tevekkül gönülde çoma keder
 Ki nüzül itse tîr-i çavs-i çader
 Def^ç olunmaz biñ olsa çavf ü çazar

14- من اطاع الله ملك و من اطاع هواه هلك³¹

[Kim Allah'a itaat ederse melek olur; kim de hevasına uyarsa helak olur.]

Nefsi nehy it hevâdan ey sâlik
 Tâ saçar cismüñ itmesün hâlik
 Tâbi^ç ol o Rabb'e ister iseñ
 Bâğ-ı Firdevs'e olmağa mâlik

²⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XI, 425; Buhârî, "Mezâlim", 4, Müslim, "Birr", 15; Ebu Dâvud, "Edeb", 46.

²⁹ Hadisin farklı rivayetleri için bkz. Beyhakî, *Şu'abu'l-îmân*, VI, 276; İmam Suyûtî, *Câmiu'l-ehâdîs*, XXXIII, 291; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, VII, 189.

³⁰ Kaynağı bulunamayan bu hadis bazı kaynaklarda kelam-ı kibar olarak geçmektedir. Bkz. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihü'l-gayb*, IX, 20.

³¹ Hadisin kaynağı bulunamamıştır.

15- ³² لا تزكوا انفسكم الله اعلم باهل البر منكم

[Nefislerinizi temize çıkarmayın/ çıkarmaya çalışmayın, Allah sizden hayır işleyenleri bilir.]

Nefsüni medh idüb dilâ zinhâr
Dime benden cihânda yeg kim var
Şâyed ola ki Hâzret-i Cebbâr
Seni rev ide ğayruñi ebrâr

[96a]

16- ³³ ما كان الرفق من شئ قط الا زانه وما كان الخرق في شئ الا شاناه

[Nerede kolaylık varsa, orada güzellik vardır. Kolaylığın bulunmadığı her şey çirkindir.]

Rıfkdur zîb ü zînet insâna
‘Ünf ü ħarķ oldu şeyn olan şâna
Olan eṭvâr-ı ħüb u ħulķ-ı ħasen
Müstehaķdur ħisân-ı iĥsâna

17- ³⁴ لا يرد القضاء الا الدعاء ولا يزيد في العمر الا البر

[Kazayı [kaderi] ancak dua değiştirebilir, ömrü ancak iyilik artırır.]

Tîr-i ħavs-ı ħazâ-yı Hâķķ’a siper
Olmaz illâ du‘â vü âh-ı seĥer
İtmez ‘ömri ziyâde ğayrı kerem
Böyle virdi ħaber o ħayr-i beşer

18- ³⁵ حلالها حساب و حرامها عذاب

[(Dünyanın) helali hesap, haramı azaptır.]

Aķreb olma ħarâma çekme ‘itâb
Ķıl ħazer ħille dahi itme şitâb
Böyle nâṭık Resûl-i Rabb-i kitâb
Ki ħarâma ‘azâb ħille ħisâb

19- ³⁶ من اعظم الذنوب تجسس العيوب

[Büyük günahlardan biri ayıpları araştırmaktır.]

Pîşvâ-yı ħalâyıķ-ı ‘âlem
Server-i mefĥar-i benî Âdem

³² Müslim, “Âdâb”, 3; Ebu, Dâvud, “Edeb”, 70.

³³ İmam Kuzâî, *Müsned-i Şihâb*, II, 16. Hadisin farklı rivayetleri için bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 206; İbn Hibbân, *el-Müsnedü’s-sahîh*, II, 312.

³⁴ Tirmizi, “Kader”, 6; İmam Kuzâî, *Müsned-i Şihâb*, II, 35.

³⁵ Beyhakî, *Şu’abu’l-îmân*, VII, 371; İmam Suyûtî, *Câmiu’l-ehâdis*, XII, 204.

³⁶ Hadisin kaynağı bulunamamıştır.

A^ç z̄am-ı zenb-dürür didi kim bil
^ç Ayb-ı halkı teccsüs itmek hem

20- ³⁷ من احب ان يكون اكرم الناس فليتيق الله و من احب ان يكون اقوى الناس فليتوكل على الله

[İnsanların en sevdiği kişi olmak isteyen Allah'tan korksun; insanların en cesuru olmak isteyen Allah'a tevekkül etsin.]

Ekrem-i nās olam dir iseñ var
 Vera^ç -ı ittiqâyı eyle dışâr
 Halkuñ aqvâsı olmağ ister iseñ
 Kıl tevekkül Hudâ'ya der-her bār

21- ³⁸ عدل ساعة خير من الف سنة

[Bir saatlik adalet bin seneden daha hayırlıdır./Bir saat adaletle hükmetmek bin sene ibadetten daha hayırlıdır.]

Vâli-yi mülk olan ulü'l-ebşâr
^ç Adl ile hükm kılsa ger yek-bār
 Biñ yılıñ t̄â^ç atinden ol ^ç adli
 Hayr ola didi Fahr-i rüz-i şümār

22- ³⁹ اذا تحيرتم في الامور فاستعينوا من اهل القبور

[İşlerinizde ne yapacağınızı şaşırduğunuzda kabir ehlinen yardım isteyiniz.]

Şâf kıl gıll u gışdan âyine-vâr
 Dilini ola maẓhar-ı esrâr
 İrse hayret işüñde zâ'ir ol
 Ehl-i kabri ki keşf ola saña kār

23- ⁴⁰ خيار المؤمنين القانع و شرارهم الطامع

[Mü'minlerin en hayırlısı kanaat eden, en kötüsü de açgözlü olandır.]

Oldı muhtâr-ı halk kâni^ç olan
 Zillet ü fakra düşdi t̄âmi^ç olan
^ç İzzet ü devlete muqârin olur
 Meskenetle huşu^ç ı câmi^ç olan

24- ⁴¹ من خالط الاخيار وقر و من خالط الاشرار حقر

[Hayırlı kimselere karışan vakarlı olur; şer ehline karışan ise hakir olur.]

³⁷ Hadisin az farkla bir rivayeti için bkz. İmam Kuzâî, *Müsned-i Şihâb*, I, 234.

³⁸ Busîrî, *İthâfu'l-hayereti'l-mehera*, V, 40.

³⁹ Ali el-Kârî, *Şerhü Müsnedi Ebu Hanîfe*, I, 227.

⁴⁰ İmam Kuzâî, *Müsned-i Şihâb*, II, 240. Hadisin az farkla başka rivayetleri için bkz. İmam Suyûtî, *Câmiu'l-ehâdîs*, XII, 353; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, III, 397.

⁴¹ Hadisin kaynağı bulunamamıştır.

Hem-nişîn ü muşâhib ü ahyâr
Ol ki arta hemîşe ğurr u vaqâr
İhtilâf eyleme erâzile-vâr
Tâ haķır itmeye seni eşrâr

25- ⁴² من ضيع ايام حراثته ندم يوم حصاده

[Hasad ekim zamanını zayi eden ekim biçme zamanında pişman olur.]

‘Ābid ol Haķķ’a eyle ħalka kerem
Olasın âhîretde tâ ekrem
Zâyi‘ itme ħarâset-i ‘amelin
Rûz-i maḥşerde çekme hemm ü nedem

26- ⁴³ الطهور شرط الايمان و الحمد لله تملأ الميزان

[Temizlik, imanın yarısıdır ve “Elhamdulillah” mizanı doldurur.]

Mü ‘min iseñ dilüñi taḥhîr it
Zâhir ü bâḥınuñı ta‘mîr it
Pür-şevâb ola tâ ki mîzânuñ
Ḥamd ü zıkr-i Ḥudâ’yı tekşîr it

27- ⁴⁴ حب الدنيا داء و تر كها دواء

[Dünya sevgisi hastalıktır ve onu terk etmek devadır.]

Dâr-ı dünyâda merd olan ‘âķil
Ġayr-ı Haķķ’a olur mı hîç mâ‘il
Uğrayan derd-i ḥubb-i dünyâya
Terki ile ‘ilâc ide kâmil

28- ⁴⁵ من صل على مرة لم يبق ذنوبه درة

[Bana bir kez selat ü selam getiren kimsenin günahlarından zerre kalmaz.]

Şalavâtı dilüñden eyleme dūr
Olasın tâ dü-cihânda mesrūr
Baña viren salavât didi Resûl
Zenbi hîç qalmaya ola maġfūr

⁴² Hadisin kaynağı bulunamamıştır.

⁴³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 342; Müslim, “Tahâret”, 1; Dâremî, “Tahâret” 2.

⁴⁴ Hadisin kaynağı bulunamamıştır.

⁴⁵ Hadisin kaynağı bulunamamıştır. Hadisin farklı bir rivayeti için bkz. Kadı İyâz, *eş-Şifâ*, I, 173.

[96b]

29- ⁴⁶ طعام الجواد دواء و طعام البخيل داء

[Cömert'in yemeği şifa, cimrinin yemeği ise hastalıktır.]

Cehd idüb yimegil ta'âm-ı baḥîl
Tâ ki derd ile olmayasın 'alîl
Eşhiyâ ḥ'ânına var ol sâ'il
Ki devâdur dile o ḥ'ân-ı Ḥalîl

30- ⁴⁷ العمر ساعة فاجعلها طاعة

[Ömür bir saattir, onu taat ile geçir.]

Dâ'imâ zıkr ü şükr-i Mevlâ kıl
Mâsivâdan dilüñ müberrâ kıl
Cümle 'ömrüñ-dürür çü yek sâ'at
Ḥidmet-i Ḥaḫḫ'a şarf idüp lâ kıl

31- ⁴⁸ لا وصول الى العلا الا بمواساة البلا

[Yüceliğe ancak musibetler vasıtasıyla ulaşılır.]

Çekmeyen zehr-i ḫahrın eyyâmuñ
Ṭatmayan telḫ ü türşin âlâmuñ
Vâsıl olmaz maḫâm-ı a'läya
İrse bilmez maḫallin ikrâmuñ

32- ⁴⁹ الصلوة صلة بالله فمن دوام عليها وصل و من تركها انفصل

[Allah'a namaz vasıtasıyla ulaşılır. Namaza devam eden O'na ulaşılır, namazı terkeden O'ndan uzaklaşır.]

Ḳurb-i vuşlat dilerseñ Allâh'a
Ḳıl şalât ü 'ibâdet ol Şâh'a
Vâsıl olur müdâvim olan Añ'a
İremez târiki o dergâha

33- ⁵⁰ الطاعم الشاكر كالصائم الصابر

[Yeyip de şükreden, oruç tutarak sabreden mertebesindedir.]

Birr ü iḫsân-ı Rabb'i ol zâkir
Rüz u şeb luṭfina olup nâzır

⁴⁶ İmam Gazzâlî, *İhyâ-i Ulûmi'd-dîn*, IV, 448.

⁴⁷ Hadisin kaynağı bulunamamıştır.

⁴⁸ Hadisin kaynağı bulunamamıştır.

⁴⁹ Hadisin kaynağı bulunamamıştır.

⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 283; Buhârî, "Et'ime", 54; Tirmizî, "Kıyâme" 43. İbn Mâce, "Siyâm", 55.

Ekl ü şürb itdügünce şükr it tâ
Ecrüñ ola çü sâyim-i şâbir

34- ⁵¹ لا تصاحب الا مؤمنا ولا يأكل طعامك الا تقى

[Ancak Mümin olanlarla arkadaşlık et, yemeğini de ancak müttaki olan ye-
sin.]

Mü'min ü muttakî olup yüri var
Mü'minüñ ğayrın itme kendüne yâr
Ekl ü şürb-i nazarda perhîz it
Kim olasın muşâhib-i ebrâr

35- ⁵² ان الله لا ينظر الى صوركم و اموالكم ولكن ينظر الى قلوبكم و اعمالكم

[Allah yüzlerinize ve mallarınıza bakmaz; ancak kalbinize ve amellerinize
bakar.]

Keşret-i mâl ü şüret u zâhir
Manzar-ı Hağ degüldiği bâhir
‘ Amelüñ hâliş it dilüñ řâhir
Tâ nazargâh-ı Hağ ola zâhir

36- ⁵³ المرء مع من احب و له ما اكتسب

[Kişi sevdiği ile beraberdir ve kişinin yaptıkları ona geri döner.]

Her kime kim muhibb iseñ ey yâr
Haşr olursuñ anuñla âhîr kâr
Kesb idüp ‘ ilm-i Hağğ’ı sa’y it
Tâ olasın anuñla leyl ü nehâr

37- ⁵⁴ خير الرزق ما يكفى و خير الذكر ما يخفى

[Zikrin hayırlısı hafî[gizli], rızkın hayırlısı kâfi olanıdır.]

Hayr-ı rızk oldurur ki kâfidür
Zîkr-i hayr oldurur ki mağfidür
Dâ'imâ zîkr ü fikr-i Hağğ'la ol
Ki ‘alîl-i řulüba şâfidür

38- ⁵⁵ رحم الله امرأ تكلم فغنيم او سكت فسلم

[Konuşup da kazanan yahut susup da selamet bulan kula Allah merhametiy-
le muamele etsin.]

⁵¹ Ebu Dâvud, "Edeb", 19; Tirmizî, "Zühd", 56.

⁵² Müslim, "Birr", 10; İbn Mâce, "Zühd", 9.

⁵³ Suyûtî, Câmîu's-sağîr, I, 1270.

⁵⁴ İmam Kuzâî, Müsned-i Şihâb, II, 217; Ebu Ya'lâ, Müsned, II, 81; Beyhakî, Şu'abu'l-îmân, I, 407.

⁵⁵ İmam Kuzâî, Müsned-i Şihâb, I, 339; Beyhakî, Şu'abu'l-îmân, VII, 19.

Raḥmet-i Ḥaḳḳ' a maẓhar oldu müdām
Olan ef' âli ḥüb u rāst-keḷām
Sālīm oldu hemīşe sākīt olan
Muğtenim nite hoş

39- ⁵⁶ البكرة رباح او نجاح

[Seher vakti bereket yahut kurtuluştur.]

Ol seḫer-ḥīz dā'imā ey yār
Tā murāda irişesin her bār
Ribḫ ider bil seḫer olan bīdār
Böyle didi o Server-i ebrār

40- ⁵⁷ خير الناس من ينفع الناس و شر الناس من يضر الناس

[İnsanların en hayırlısı, insanlara faydalı olandır; en kötüsü de insanlara zarar verendir.]

Ḥayr-ı ḥalḳ oldu didi zübde-i nās
Nef' idüb ḥalḳa itmeyen iḥsās
Şerr-i insān zarr-ı 'ālemdür
Şerr ü şūr eyleyüb kılan vesvās

41- ⁵⁸ الصبر نصف الايمان [95b'de der-kenarda]

[Sabır, imanın yarısıdır.]

Mü'minüñ şabrı nişf-ı imāndur
Eyle buyurdı Efḫal-i 'ālem
Her belāya taḥammül eyleyüben
Ḥüy idinme şikāyet-i ādem

42- ⁵⁹ حب الفقراء من الايمان [der-kenarda]

[Fakirleri sevmek imandandır.]

Ehl-i faḳra muḥabbet eylemege
Cüz'-i imān didi Resül-i cihān
Şefḳat eyle faḳire ey mü'min
İrmeye i'tiḳāduña noḳşān

⁵⁶ Hadisin kaynağı bulunamamıştır.

⁵⁷ Hadisin "و شر الناس" ile başlayan bölümü kaynaklarda bulunamamıştır. İlk bölüm için bkz. İmam Kuzâî, *Müsned-i Şihâb*, II, 223.

⁵⁸ İmam Mâlik, *el-Muvatta*, II, 154; Taberânî, *el-Mucemu'l-kebîr*, IX, 104; İmam Kuzâî, *Müsned-i Şihâb*, I, 126.

⁵⁹ Hadisin kaynağı bulunamamıştır.

الحمد لله على الاتمام و الصلوة على خير الانام و اصحابه العظام و اولاده الكرام و اتباعه
الفخام بعد و مالا يدركه الاوهام والافهام ولا يضبطه الارقام بالاقلام فى جميع اثناء الليل و الايام
و درجات الدهر و الاعوام.

Sonuç:

Metnini verdiğimiz manzum kırk hadis tercümesi, kimliği hakkında bilgi sahip olamadığımız Hâkî mahlaslı bir şaire aittir.

Eserin tespit edilen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Kasidecizade bölümünde bulunan 717 numaralı mecmuanın 93a-96b varakları arasındadır. Eser klasik dönem dinî metinlerinde olduğu gibi hamdele ve salvele bölümlerinin de bulunduğu mensur bir mukaddime ile başlamaktadır. Bu bölüm son derece ağır bir dil ve sanatkârane bir üslupla kaleme alınmıştır. Tercümede önce hadisin Arapça metni verilmiş, ardından hadisler kıtalar halinde ve Câmî, Nevâî ve Fuzûlî'nin de kırk hadis tercümelerinde kullandıkları aruzun "feilâtün mefâilün fe'ilün" kalıbıyla tercüme edilmiştir.

Hâkî, bu türde yazılan diğer birçok eserde olduğu gibi, kırk hadis tercüme derleme sebebini Hz. Peygamber'e nisbet edilen "Kim benden sonrakilere..." diye başlayan rivayete bağlamakadır. Eserde ikisi der-kenarda olmak üzere toplam kırk iki hadisin tercümesine yer verilmiştir.

Hâkî'nin, senetlerini hazf ederek tercüme ettiği hadislerde genellikle amel-i salih ve güzel ahlakla ilgili hadisleri derleyerek tercüme ettiği görülmektedir. Eserde derlenen ve tercümesi verilen hadislerden büyük bir kısmının sahih kaynaklarda geçmeyen hadislerden seçilmesi dikkat çeken önemli bir konudur.